

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף כב

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

קדימתם של תלמידי החכמים במקח ומכר

מבואר בגמ' שאף אם בני המבוי מקפידים שלא יבאו ורכלים אחרים למקום, כדי שלא יעקבו פרנסת אנשי המבוי, ובכ"ז לתלמידי חכמים יש להקל למכור שלא במקום, אמנם הביאה הגמ' שדבר זה נהגו רבי יאשיה ורבי עובדיה מחמת פסקו של רבא לגבי ת"ח, ופסק זה היה לפני משורת הדין ולא מעיקר הדין.

צריך להשכיל מה הטעם מה הרעיון בדבר זה שהקילו לתלמידי חכמים. ע"ז הדרך מצאנו אף לגבי ריבית מעכו"ם בגמ' בב"מ (ע, ב) על הפסוק במשלי "מרבה הונו בנשך ובתרביית לחונן דלים" ביאר רב, שממון המגיע לאדם באיסור ריבית סופו שהגויים יקחו משיראל ויפרנסו בהם עכו"ם. ביאר ר"נ בשם ר"ה אף ממון שהגיע לישראל מריבית של מגוי. ותמיהו על דבר זה מהמשנה שמבואר שמתור הללוות לעכו"ם ריבית, וביאר רב חייא, שהתירו בכדי מזונותיו של ישראל ולא יותר. ורבינא ביאר שהתירו לתלמיד חכמים שאינם מצויים אצל גויים ואין חשש שילמדו ממעשיהם. מצאנו קולא להשתכר מריבית מגוי לתלמיד חכם, אולם שם מבואר שכל הענין שאסרו חכמים ריבית מגוי שמא ילמד היהודי ממעשיו, ובתלמידי חכמים לא חששו, אולם מה הענין בסוגיא לפנינו שהתירו להם לסחור כנגד רצונם של בני המבוי.

ברש"י (ד"ה צורבא) וכן מבואר בפשטות בפירוש רבינו גרשום, שמחמת שצורבא מרבנן טרוד הוא בלימדו ואינו יכול לצאת ולהסתובב מכירת מרכולתו לכך התירו לת"ח למכור אף שלא במקומו והתירו אף בצורת קבע.

אולם במעשה עם רב דימי ורב אדא מבואר ביתר שאת, כאשר אמר ריש גלותא לבדוק האם רב דימי הוא ת"ח, מה הנפק"מ למעשה הסחורה מי המוכר, מבארת הגמ' שאם הוא צורבא מרבנן "נקיט ליה שוקא", ביאר רש"י (ד"ה נקיט) "הכרז שלא ימכור איש בעיר גרוגרות אלא הוא", מבואר שיש זכות קדימה לתלמידי חכמים למכור סחורתם, אולי לא מבואר להדיא שזה זכותם, אלא העניקו להם זכות למכור ראשון, כפי שציווה ריש גלותא על רבא. מבואר בדברי הגמ' את הערכה והייחס המיוחד למען כבוד התורה.

כיוצ"ב למדנו בסוגיית הש"ס בב"מ (סה, א) בד"ן "טרשא דרב חמא", בלא להיכנס לכל הנידון בד"ן עיסקא וריבית, אולם שם מבואר שהיה רווח של הלוקחים מרב חמא, שכאשר יגיעו לשוק יאלצו לתנו להם למכור ראשונים מחמת שהסחורה היא של רב חמא. מבואר שלא רק שהקדימו את התלמיד חכם עצמו, אלא אף נתנו כבוד לשמו המוצע על סחורתו בעקבות מה שהסחורה שייכת לרב חמא, הם יצליחו למכורה ראשונים בשוק. וכמבואר שם בגמ' דבר זה היה שווה ללקוחים כסף, עד שאין שם נידון של ריבית מחמת כך.

מה הביאור? האם זה חוב של בני העיר להקדים תלמיד חכם? או שנהגו כבוד מחמת רצונם וזכותם? האם זה הגדרה בהלכות ממונות שתלמיד חכם קודם? או שזה מפיזת הנהגה הנכונה?

הרא"ש לפנינו (ס' יג) פסק בהלכותיו "ותלמיד חכם המביא סחורתו לעיר מונעין כל בעלי סחורה שלא ימכרו עד שימכור את סחורתו כדי שלא יתבטל מלימודו כעובדא דרב דימי מנהרדעא דאייית גרוגרות בספינה אמר ליה ריש גלותא לרבא פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא לניקטו ליה שוקא". עכ"ל. כתבואר לעיל ברש"י מבואר שרבא פסק מצד לפני משורת הדין, אולם לאחר מדברי הרא"ש נראה שזאת הלכה.

ביד רמ"ה אף הוא פוסק שכך היא ההלכה, אולם מגביל מעט ולא בכל אופן מונעים משאר מוכרי למכור כדי שימכור הת"ח. וכך, לאחר שמביא היד רמ"ה את דברי המעשה עם רב דימי, אומר הרמ"ה למדנו מכאן שהלכה היא זו שצריך להקדים את הת"ח במכירת הסחורה. אולם כ"ז דווקא כאשר הוא מוכר במחיר רגיל, אולם אם מוכר במחיר יותר יקר אין לעדיפו על שאר המוכרים. ועוד הוסיף הרמ"ה, אם יש באותו מקום אף גויים מוכרים, אין להקדים את הת"ח משום שביד כך לא ניתן למנוע מהגויים למכור, א"כ לא יהיה רווח לת"ח בהקדמה ולא נפסידו את שאר מוכרי ישראל. ועל זו הדרך הביא בשיטת"ק בשם הר"י מיגאש.

אמנם בלשון רבינו יונה, מבאר שזאת מצווה שכתב "תלמיד חכם שהביא סחורה לעיר מצוה על בני העיר לצוות עליו שיהא קודם במכר סחורתו כדי שלא יתבטל מתלמודו". עכ"ל. מבואר שיש כאן כעין דיוק קדימה ומבקשים ממנו שהוא ימכור ראשון. עד עתה למדנו, את צורת ההלכה הנזכרת, שאינה רק בתורת מעלה וחשיבות אלא כפי שציינו הראשונים יש כאן הלכה חמורה עד כדי שמצאנו בגמ' שרב אדא נענש ע"כ לפי שמתת של רב יוסף ורב דימי.

אולם עדיין צריך להשכיל בשורש הענין. הביא הרמ"א (ש"ס י) את דברי הגמ' בנדרים (סב, א - ברמ"א יש ט"ס) "אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למיכר צורבא מרבנן אגא שרו לי תיגראי ברישא דכתיב ובני דוד כהנים היו מה כהן נוטל בראש אף תלמיד חכם נוטל בראש וכהן מנא ח כדכתיב וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב". מבואר שיש דין קדימה לת"ח כענין שאמרו אצל חכמים. אולם הוקשה לרמ"א ואם יאמר המפקפק שהרי אמרו באבות (א, יג) כל

המשתש בתגא חלף, אולם הביא מדברי הרמב"ם שכאשר ימכור סחורתו בראשונה הוא חלקו ונחלתו משלחן גבוה כתורמה מן הגורן לכהן ומעשר ללוי. הביא הרמ"א את דברי הרמב"ם בפירוש המשניות באבות, וכנראה כוונתו לדברי הרמב"ם (שם ט, ה) שתמכר סחורתם לפני כל סחורה ושיקנו להן בתחלת השוק, אלה הם חוקים שקבע להם ה"ת כמו שקבע המתנות לכהן והמעשרות ללוי לפי מה שבא בקבלה, כי שתי הפעולות האלה יעשו אותם סוחרים קצתם על קצתם על דרך כבוד, ואע"פ שאין שם חכמה וכדי הוא ת"ח להיות כעם הארץ נכבד".

וכעין הדברים כתב הרמב"ם (סוף הלכות שמיטה ויובל) "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ד' לשרתו ולעובדו לדעה את ד' והלך ישר כמו שעשה האלקים ופרק מעל צוארו עול התשובות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ד' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכר להננים ללויים הרי דוד ע"ה אומר ד' מנת חלקי וכסי אתה תומיך גורלי".

נושא היום: קדימה באומנת לבני העיר. הרחיקת כותל, חלון, סולם משובר.

אמר ר"נ אמנם אמר ר"ה בריה דרבי יהושע שמעכבים בני עיר אחת על בן עיר אחרת מלעשות אומנות בשטחם, **אולם** לגבי רכלים המסתובבים ומוכרים אין לעכב שהרי מתקנת עזרא שיהיו רכלים מחזירין בעירות כדי שיהיו תכשיטים לבנות ישראל. **והתיר** זה הוא על המסתובב ממקום למקום, **אולם** בקביעות אסור. **ואם מדובר בת"ח** התירו אף בקביעות כמו שהתיר רבא לפני משורת הדין לרבי יאשיה ורבי עובדיה כדי שלא יטרדו מגירסתם.

מוכרי סלים או סירים באו לבלבד, בני המקום רצו לעכבם, **אמר רבינא** הם באו ממקום אחר וימכרו לאנשים שאינם בני העיר, **והתירו** להם למכור ביום השוק בשוק בלבד **ולא** להסתובב מכור.

מוכרי צמר באו לעיר ובני העיר רצו לעכבם, **אמר רב כהנא** שבדיו מעכבים. **אמרו** המוכרים מכרו באשראי וצרכים אנו להמתין עד הגביה ובינתיים למכור לצורך פרנסה. **התיר להם** ללכת למכור כשיעור הנצרך לפרנסה עד שיקבלו את כל סכום האשראי.

הביא רב דימי תאנים עד למכרם. **אמר ריש גלותא** לרבא תבדוק האם הוא ת"ח, וא"כ הכרז עליו בשוק ושיקנו אף ורק ממנו. **שלא רבא את רב אדא בר אבא** שיבדוק את רב דימי. שאל רב אדא את רב דימי, פיל שבלע סל והוציאו מבית הרעי, האם התבטל שם כלי ומוכר ככלי גללים שאינם מקבלים טומאה, או שישאר שם כלי, לא ידע רב דימי. **שאל רב דימי** האם אתה הוא רבא. אמר לו ביני ובין רבא יש מרחק גדול אולם אני רבך ורבא הוא רבו של רבך. כיון שלא ידע רב דימי את הדיו מבז מלך אדום, לא יעכב להעניש את מי שבייש אותו.

נפטר רב אדא בר אבא, אמר רב יוסף בגרמתי נפטר שקלתי אותך ע"י המעשה עם רב דימי. **רב דימי אמר** בגרמתי כיון שהפסיד לי את הפירות. **אבי אמר** בגרמתי כיון שהקפדתי עליו שהמליץ לי שאלו רב אדא לבית מדרשו של רבא. **רבא אמר** בגרמתי, היות והקפיד עליו כאשר זלזל אמר שהוא קודם לשמשו של רבא בתור אצל הקצב. **רבנ"י אמר** בגרמתי שתמיד נהגתי לחזור על השיעור לפני מסירתו עם רב אדא, באותו יום עיכבו את רב אדא ר"פ ור"ה שאלוהו על שיעורו של רבא בהלכות מעשר במתא, בינתיים התאחזה השיעה ורב אדא לא בא ללמד עם רבנ"י, ואמרו לרבנ"י שימסור את השיעור. **אמר רבנ"י** אני ממתין למיטתו של רב אדא, ובינתיים יצא הקול שנפטר רב אדא. **נקטת הגמ'** מסתבר שרבנ"י ענשו.

מי שהיה כותלו סמוך לכותל חברו לא יסמוך כותל אחר א"כ הרחיק ד' אמות. **ביאר רב יהודה בשם רב**, כוננת המשנה שאם רוצה לסמוך כותל ירחיק ד' אמות. **רבא** תמה והרי מבואר בלשון המשנה שהיה לו כותל, **אלא** הכוונה אם היה כותל נופל חייב להרחיק בבניית החדש ד' אמות. והטעם בזה שכאשר יש מרחק בין הכתלים ההלכה ביניהם גורמת להידוק הקרקע ולציבות הכתלים. **אמר רב** שדבר זה אמור בגינה, **אולם** חצר שבוך כך הולכים שם הרבה מספיק הידוק והליכה מצד אחד, א"כ יכול לסמוך מיד. **לדעת רבי אושעיא** אף בכותל חצר אינו סומך. **וביאר רבי יוסי** **רב חנינא** שאין מחלוקת, **רב דיבר** על עיר ישנה שלא צריך הידוק בכותל החצר. **ורבי אושעיא** דיבר על עיר חדשה שהחול אינו מוהק אף בחצר.

כאשר בונה כותל סמוך לחלון חברו, צריך להגביה הכותל ד' אמות מעל החלון שלא ישעו ויבט לחלון. וכן אם מעוניין לעשות כותל חמוך, מנמיכו ד' אמות כדי שלא יוכל לעמוד על הכותל ולהסתכל לחברו. וכן מרחיק כנגד החלון ד' אמות כדי שלא יחשיך. **מדיקת הגמ'** שההרחקה היא מחמת שלא יאפילו אמרו שירחיק מחמת הידוק הקרקע למען יציבות הכתלים. א"כ אם אין חלון יוכל לסמוך. **מבארת הגמ'**, שלא מדובר בב' כתלים מסוכים כ"ו"ו אלא מן הצד היינו "ר" ואמרו שירחיק את צד עובי הכותל ד' אמות שלא יגרם חושך, **אולם** כבה אופן אין נידון של הידוק הקרקע, שהרי ליד כל כותל ניתן להלך, **ועל מקום החיבור** שהוא מועט לא חששו. ושיעור ההרחקה בחלון הבא מן הצד, **אמר רבי יבב בשמו של רב**, כמלא רוחב חלון (מחלוקת הראשונים האם טפח, אמה או ששערים כל חלון לפי מה שהיא). **ואמנם** כאשר הכותל נמצא מן הצד עדיין יכול להציץ (במש"כ ותוס' ד"ה במדיר), **ביאר רב זביד** שבונה את הכותל במדרון שיעכב בעדו מלגות. **ועניינה** במבואר שההרחקה היא משום תלונת ולא משום הילוך והידוק הקרקע, **א"כ** מדובר שבא לבנות כותל מן הצד (ע"פ תוס') ומבואר שמרחיק ד' אמות ולא כשיעור מלא חלון. **מבארת הגמ'** שמדובר שבונה ב' כתלים מבי' צדדי החלון ולכן מאפילו חייב להרחיק ד' אמות. **עוד הקשו**, ממה שמבואר שמרחיק את הכותל מהמדרב ד' אמות כדי שיוכל להעמיד סולם ולנקות את המדרב, ולא אמרו להרחיק מצד הילוך והידוק הקרקע. **מבארת הגמ'** שמדובר במדרב הבנוי בשיעור וכנס להמשך החצר וניתן להלך תחתיו וכל ההרחקה הנספסת היא מחמת סולם, שהרי יש מקום הילוך בסמוך לכותל.

צריך להרחיק סולם משובר ד' אמות כדי שנמייה לא תזיק לעופות. היינו גדר בין ב' חצרות לאחד יש שובר חברו לא יוכל לסמוך סולם מהעבר השני עד שירחיק ד' אמות. **וכן מרחיק את הכותל** מהמדרב ד' אמות כדי להעמיד סולם בשיעור, לצורך תחזוקת המדרב. **מעמידה הגמ'** את המשנה אף כשיטת רבי יוסי שסבר שכל אחד עושה בשלו כרצונו, בכ"ז מרחיק את הסולם כיון שמוגדר כ"גירי דידיה" כלומר חץ הבא ממנו, שהרי אפשר שבזמן הנחת הסולם תקפוץ נמייה לשובר. **והוכיח רב טובי בר מתנה** שגרמא בניזיקין אסור, שהרי כאן רק גורם לנמייה שתוכל להזיק ואינו מזיק בידיים.